

FARKLI ÖĞRETİM KADEMELERİNDE OKUTULAN MASALLARIN KOHLBERG'İN MORAL GELİŞİM EVRELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

AN EXAMINATION OF STORIES TAUGHT AT VARIOUS EDUCATIONAL LEVELS WITH REGARD TO KOHLBERG'S STAGES OF MORAL DEVELOPMENT

Doç. Dr. Sırrı AKBABA
Atatürk Üniversitesi
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZ

Bu araştırma 1998-1999 öğretim yılında Erzurum ilindeki çeşitli kademelerde okutulan moral mesaj taşıyan masallar üzerinde yapıldı. Okulöncesi eğitim kurumlarında okutulan masalların öğrencinin gelişim düzeyine uygun olduğu, ilköğretimde okutulan masalların ise %50'sinin uygun, %50'sinin öğrencilerin gelişim düzeyinin altında olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Masal, moral gelişim.

ABSTRACT

This research study was conducted on stories that had moral messages and were taught at various levels in the 1998-1999 academic year in Erzurum. While all the stories taught at pre-school were found to be suitable to the pupils' moral development level, 50% of the stories taught at primary schools were found to be suitable and the other 50% were found to be below the pupils' moral development level.

Key Words: Story, moral development.

GİRİŞ

Eğitimciler ve eğitilmiş ana-babalar geçmişte çocuklarının hep ahlaklı olmalarını istemişler ve günümüzde de bu isteklerini devam ettirmektedirler. Elbette anne-babaların bu istekleri, geçmişte geçmişin, günümüzde de şu anın değer yargıları doğrultusunda olmuş ve olmaktadır. Ancak tüm çocukların olumlu sosyal davranışları edinmedikleri de gözlenen bir gerçektir. Ana-babaları üzen bu durum, eğitimcileri de düşünmeye itmektedir. Niçin istenilmediği halde olumsuz davranışlarda bulunan insanlar yetiştiriyoruz? Gerek formal gerekse informal eğitimde amaçlarımız içerisinde bulunmadığı halde, nasıl oluyor da insanların moral gelişimlerinde olumsuzluklar gözleniyor? Eğitilenlerin moral gelişim bakımından uygun,

istenilen bir düzeye ulaşamamalarındaki nedenler nelerdir? Bu soruların çok farklı yanıtları vardır. Ancak bu çeşitli yanıtlardan birisi de şu ana kadar geliştirilmiş olan moral gelişim kuramlarını dikkate almadan yapılan eğitim olabilir.

Bu çalışmada Kohlberg'in moral gelişim evreleri ölçüt alınarak, Erzurum ilinde 1998-99 öğretim yılında okulöncesi eğitim kurumları, ilköğretim okulları ve liselerde okutulmakta olan moral mesaj taşıyan masalların öğrencilerin yaşlarına uygun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Kohlberg, evrensel olduğunu ve diğer birçok ülke için olduğu gibi, yaptığı araştırmalarla Türkiye için de geçerli olduğunu savunduğu ahlaki gelişim kuramının-

* Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 8. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

da, 6 moral gelişim evresi belirlemiştir. Birey moral gelişimi sırasında bir üst düzeydeki evreye, yaşının ilerlemesine bağlı olarak ulaşır. Bu nedenle öğrencilere yaşlarına uygun moral mesaj taşıyan masallar okunmalı ve okutulmalıdır.

Kohlberg'in 6 moral gelişim evresi ve bu evrelere uyan ülkemizdeki eğitim ve öğretim kademeleri şunlardır:

1. Ceza ve itaat ahlakı: Okulöncesi eğitimi döneminde yaşanır. Otoriteye itaat iyi olandır. Çünkü cezadan kaçınmayı sağlar.

2. Değiş-tokuş ahlakı: İlköğretim çağının ilk beş yılında yaşanır. Saf çıkarıcı eğilim vardır. İyi, somut karşılığı olandır.

3. Onayın oluşturduğu ahlak: İlköğretim döneminin son üç yılında yaşanan bir evredir. 6.,7. ve 8. sınıflarda birey kendisinden beklenen roller doğrultusunda davranır. İyi olan, onay getirendir.

4. Yasa ve düzen ahlakı: Lise çağında ulaşılan bir ahlaki evredir. Sosyal sistemin işleyişini korumayı vicdani bir sorumluluk saydığı dönemdir. İyi olan, yasa ve geleneklere uygun olandır.

5. Sosyal anlaşma ahlakı: Yükseköğrenim çağında ulaşılan bir evredir. Göreli olan yasaların, sosyal anlaşmanın aracı olduğunu bildiği evredir. İyi olan, sosyal anlaşmazlıkları önlemek ve çoğunluğun haklarını korumaktır.

6. Evrensel ilkeler ahlakı: Orta yaşlarda ulaşılabilen bir evredir. Temelde insanın değerine inanılır. Birey kendi vicdanından çıkan ve evrensel niteliği olan ilkelere uyar. Bu evre, ulaşılabilen en yüksek evredir.

Kohlberg'e (1971) göre bu 6 evreden 1. ve 2. evreler gelenek öncesi, 3. ve 4. evreler geleneksel, 5. ve 6. evreler ise gelenek ötesi düzeyi oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, 1. evre okulöncesi çağda, 2. evre ilköğretimin ilk 5 yılında, 3. evre ilköğretimin son üç yılında (6., 7. ve 8. sınıflar) ve 4. evre ise lise çağında yaşanmaktadır. Genellikle öğretim kademeleri sonucunda ulaşılan evreler olması nedeniyle, 5. ve 6. evreler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Moral eğitimde yararlanılan masallar, öğrencilerin yaşlarına uygun mesajlar taşımalarıdır. Çünkü birey bir üst düzeydeki evreye yaşının ilerlemesine bağlı olarak ulaşır. Ancak bu ilerlemede eğitimcinin yönteminin de önemli olduğuna dikkati çeken Kohlberg, öğrencilerin moral gelişimine katkıda bulunabilmek için eğitimcilerin, eğittikleri kişilerin moral gelişim düzeylerini bilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte eğitimcinin, moral ikilem taşıyan bir olayı ele alarak tartışmaya açması ve tartışma sonucunda ortaya çıkan mesajın, çocuğun bulunduğu gelişim düzeyinin bir basamak üzerinde olması gerektiğini de belirtmiştir. Çünkü bir üst evredeki mesajla karşılaşan birey, bu evreye yükselmek istemektedir (Kohlberg ve Turiel, 1971). Bu gelişme isteği, öğrencinin bir üst moral düzeye ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, moral mesaj taşıyan ve halen okutulmakta olan masalların, okutuldukları öğretim kademelerine uygun olup olmadıklarını belirlemek amacıyla, bu araştırma yapıldı. Bir başka deyişle, bu araştırma öğrencilerin yaşları ile onlara sunulan masalların taşıdıkları moral mesajların buldukları evreler arasındaki uygunluk oranını belirlemek için yapıldı.

YÖNTEM

Çok sayıda toplanan masalarda birden çok motif bulunuyordu. Bu masallar araştırmacı tarafından okunarak, moral mesaj taşımayanlar araştırma kapsamından çıkartıldı. Geriye 40 masal kaldı.

Farklı eğitim düzeylerine uygunluğu bakımından ele alınan 40 masaldan 10'u, hangi ahlaki evreye uygun olduğu konusunda, araştırmacı ile yardımcıları arasında fikir birliğine varılamadığı için elenmiş ve araştırma 30 masal üzerinde yapılmıştır. Ele alınan masalların tümü 1998-1999 öğretim yılında değişik eğitim kademelerinde öğrenim gören öğrencilerin kitaplarından alınmıştır. Ülkemizde okutulmakta olan ve araştırmanın aracını oluşturan bu masallar, okutulmaları gereken evreler belirtilerek aşağıda Tablo 1'de toplu halde verilmiştir:

Tablo 1. Masallar ve Ait Oldukları Evreler

Okulöncesi:	İlkokul ilk 5 sınıf:
Kurbağa ile Fare, Aslan Tilki ve Kurt, Pinokyo, Hansel ile Gratel, Kurt ile 7 Keçi Yavrusu, İki Keçi, Dağ Özlemi, Köylü ile Yılan, Eşeğe Dönen Adam, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi.	Has Kızım Elmas Kızım, Cüce ve Kılıçık, Kurbağa Prens, Süpürge Sakallı Kral, Kurtlarla Koyunlar, Mutsuz Kurbağa, Balıkçı ile Karısı, Karga ile Tilki, Pınarda Kendini Seyreden Geyik, Ayı ile İki Arkadaş, Aslan ile Fare, Horoz ile Tilki, Tilki ile Teke, Çamura Saplanan Araba, Hazinesini Yitiren Cimri, İstiridye ile İki Davacı
İlköğretim 6., 7., 8. Sınıflar:	Lise:
Ayasın İmtihanı, Kendini Beğenmeyen Karga	Küçük Kadı, İki Dost

Moral mesaj taşıyan bu 30 masalın, hangi eğitim kademesinde okutulduğu ve Kohlberg'in ilk 4 ahlaki gelişim evresinden hangisine ait mesaj taşıdığı belirlendi.

Güvenirliliği saptamak için bu 30 masalı 3 psikolog okudu ve Kohlberg'in gelişim evrelerinden hangisine ait olduğuna ilişkin yargılarda bulundu. Bu 3 uzman psikoloğun yargıları ile araştırmacının yargıları arasındaki ilişki düzeyi sırasıyla .85, .93 ve .97 olarak hesaplandı.

BULGULAR

Bu 30 masalın her birinin taşıdığı moral mesajın

uygun düştüğü öğretim evresi ile şu anda okutulduğu okul Tablo 2'de görülmektedir. Verilere Chi-kare uygulanarak moral mesajların okutulduğu okulla, taşıdıkları mesajın düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($x=16.002$, $s.d=6$, $p<.05$). Bu ilişkinin derecesine bakıldığında olağanlık katsayısı (Contingency Coefficient) $C:0.59$ bulunmuştur. Ancak n sayısı az olduğu için, yorum ve tartışmalar Tablo 2'de verilen yüzdelerden (%) hareketle yapılmıştır.

Moral mesaj taşıyan masallar, okutuldukları okullara ve mesajın uygun düştüğü evrelere göre dağılımları Tablo 2'de görülmektedir.

TARTIŞMA

Tablo 1'deki dağılıma bakıldığında, okul öncesinde okunan ahlaki mesaj taşıyan 10 masalın %20'si okulöncesi, %80'i ise ilköğretimin ilk 5 yılına uygun mesaj taşımaktadır. Bu bulgu, okulöncesi çağda, çocukların eğitimi için okunan masalların uygun biçimde seçildiğini göstermektedir. Nitekim Kohlberg, ahlaki mesaj taşıyan masalların eğitilenin düzeyine uygun olması yanında, bir üst düzeye uygun mesaj taşımamasının da eğitici değerine dikkati çekmiştir.

İlköğretimin ilk beş yılında okutulan moral mesaj taşıyan masalların %50'sinin ilköğretimin ilk 5 yılına uygun mesaj taşımaması normaldir. Ancak geriye kalan %50'sinin ise okulöncesi çağa uygun mesaj taşımaması, bu masalların okutulan öğrencinin ahlaki gelişmişlik düzeyine dikkat edilmeden seçildiğini göstermektedir. Bir başka deyişle, Kohlberg'in kuramındaki gelişim evreleri açısından uygun olmayan seçimler yapılmıştır. Öğrenci düzeyinin altında mesaj taşıyan masalla-

Tablo 2. Masalların okutulduğu okullar ve masalların moral gelişim düzeylerine göre dağılımı

Masalların Okutuldukları Okullar	Okutulan masalların moral gelişim düzeyleri			
	Okulöncesi (1.EVRE)	İlköğretim İlk 5 yıl (2. EVRE)	İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar (3. EVRE)	Lise Düzeyi (4. EVRE)
Okulöncesi	2 %20	8 %80		
İlköğretimin ilk 5 yılı	6 %50	6 %50		
İlköğretim 6.,7.,8. sınıflar	2 %25	2 %25	2 %25	2 %25
Lise				

$X=16.002$, $sd:6$, $p<.05$

rın ise, eğitici değerinin olmadığı söylenebilir. Buna örnek olarak Duha Koca Oğlu Deli Dumrul masalı verilebilir. Deli Dumrul'un itaat eden karısını Tanrı ödüllendirirken, itaat etmeyen anne ve babasını ise cezalandırır. Ceza-itaat ahlakı da denilen 1. evreye ait olan bu masal, okulöncesinde kullanılması gerekirken, ilköğretimde okutulmaktadır.

İlköğretimin 6., 7. ve 8. sınıflarında okutulan moral mesaj taşıyan masalların %25'inin kendi düzeylerine uygun oluşu ile %25'inin bir üst düzeye uygun oluşu eğitim açısından normal karşılanabilir. Ancak geriye kalan masalların %50'sinin ise öğrenci düzeyinin altında bulunması, normal karşılanacak bir durum değildir. Bu masallardan birisi İstiridye ile İki Davacı masalıdır: Paylaşmayı bilmeyen davacılar paylaşmadıkları malın tamamını kaybetmişlerdir. Değiş-tokuş ahlakına (2. evreye) uygun mesaj taşıyan bu masalın ilköğretimin 2. kademesinde okutulması, öğrencilerin ahlaki gelişiminin duraklatılması anlamına geliyor. Geleneksel ahlaki düzeyde bulunan bu öğrencilere, gelenek öncesi düzeye ilişkin mesajların aktarılmasının ne denli sıkıcı olduğu açıktır. Özellikle, bağımlı evreye uygun mesaj taşıyan masalların, ilköğretimin son 3 yılında okutulmasının yanlışlığı hem tartışılmaz hem de ivedilikle düzeltilmesi gereken önemli bir bulgudur. Çünkü öğrenciler düzeylerinin altında bir eğitime tabi tutulmaktadırlar. Köylü ile Yılan masalında köylüye itaat etmeyen yılan, köylü tarafından öldürülür. Okul öncesi çağa (1. evreye) ait olan bu ve benzeri masalların ilköğretimin son kademesinde — oysa bu kademe 3. evreye ait masalların okutulması gerekiyor — okutulması, düzeltilmesi gereken önemli bir yanıştır.

Lise düzeyine uygun masallar vardır ve araştırmada da bu düzeydeki masalların ilköğretimin son üç yılında okutuldukları saptanmıştır. Bu durum eğitim bakımından olumlu karşılanacak bir bulgudur. Ancak bu masalların liselerde okutulmamış olması ise önemli bir eksiklik olarak nitelendirilebilir.

Sonuç olarak, Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri açısından bakıldığında, ahlaki mesaj taşıyan masallardan okulöncesi kurumlarda okunanların uygun, ilköğretimde okutulanların ise %50'sinin uygun, %50'sinin ise yanlış seçildiği ya da uygun olmayan eğitim kademesinde okutulduğu söylenebilir.

Bu yanlış seçimlerin benzerlerinin hikâye, fıkra ... vb. gibi okuma parçalarında da görülmesi olasıdır. Tüm bu yanlışlıkların düzeltilmesi için, masal seçiminde olduğu kadar, diğer okuma parçalarının seçiminde de mutlaka uzmanlardan yararlanılmalıdır. Bu konuda en önemli görev Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Altın Türk Masalları.* (1997) Altın Kitaplar Yayınevi.
- Bin bir Gece Masalları.* (1999) Çev: A. Hikmet İnce. Ankara: Sek Yayınları.
- Çileli, Meral (1986) *Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi.* Ankara: V Yayınları.
- Dökmen, Üstün (1982) "Nasrettin Hoca Fıkralarının Aisopos, Grimm ve Türk Halk Masallarının Kohlberg'in Moral Gelişim Devreleri Açısından İncelenmesi", *Psikoloji Dergisi*, sayı 14-15: 31-36.
- Dünya Klasiklerinden Seçmeler.* (1998) İstanbul: Erdem Yayınları.
- Grimm, J. ve W. Grimm (1992) *Masallar, Dünya Edebiyatından Seçmeler.* (Çev: K. Kaya), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 997.
- Kohlberg, L. and E. Turiel (1971) "Moral Development and Moral Education", G. S. Lesser (ed.), *Psychology and Educational Practice.* London: Scott, Foresman and Company.
- La Fonten Masalları.* (Çev: M. Kamil), Dünya Ülkelerinden Seçme Çocuk Masal ve Hikaye Kitapları Dizisi No:18, Isparta: Türk Köyü Yayınları.
- La Fontaine Masalları 2.* (1995) İstanbul: Salan Yayınları,
- Onur, B. (1976) "Ortaöğretimde Ahlak Eğitimi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Tunç, Murat ve diğ. (1997) *Türkçe İlköğretim 5. Sınıf.* İstanbul: Serhat Yayınları.
- Türkkan, Mehmet ve diğ. (1998) *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı.* İstanbul: 2. Kaya Matbaacılık.